

Aigakõra "Livli" ulzändamist tygub

"Akateemiline Heimoklubi" Helsinkis.

Janvar.

Indra 10 sant.

Küdüz aigast.

Yt työstö

mat. 5, 38-48.
Tög üt külõnd, ku um ki-
tõt: Silma vastõ silmõ ja ämbaz
vastõ ämbast. Aga ma kitõb tad-
dõn: Algid pengid vastõ abjõvan
ja az mingi sinnõn rabub yj
jõva puosk, siz vient tämmõn ka
tuoz vastõ; ja az mingi tãb
sinkõks küöd jeddõ lãdõ ja sin
am võtab, jeta tämmõn ka yliz
am. Ja az mingi sinda yd pil-
gõm ajab, li tamkõks kaks. Anda
sien, kis sinda pãlab ja ala
kier entsta siest jara, kis sin
kãdst tãb tapintõ. Tög üt kü-
lõnd, ku um kitõt: Ärmast entõ
lezglit ja gint entõ vijanik-
kõ. Aga ma kitõb täddõn: Ärmasti-
gid entõ vijanikidi ja pãlagid
Jumalt yj nãnt, kis tedi vãjas-
tõbõd. Laz tög võigõd sãdõ entõ
iza lapstõks, kis um touvis, sie-
pierast ku ta panab entõ pãvan
kergõm yj abjõvad ja jõvad ja
võimõn sãdam yj õigist ja ab-
õigist. Az tög ärmastõt nõdi,
kis tedi ärmastõbõd, mis pãka
tulab täddõn? Kas muitanikad ka
sieda ab tiet? Ja az tög entõ
velid vastõ yd üt lipsnad, mis
tädzist tög tiet? Kas pagand ka
sieda ab tiet? Volgid siz tãud-
list, nei kui tãd touvili iza
um tãudli.

Mel. Kad es vien pic Viņa.

Ku Ta um-min jüsõ,
Ku Ta minnõn uob,
Ku min tyõ ja sõna sūsõ
Tämmõn ouvõ yd set lüob,
Siz min ab li viggõ,
Ab tund ma siz mittõ mingist tiggõ.

Ku Ta um min jüsõ,
Ammõ jeta ma;
M' ab tã võlda kuskis mūsõ,
Minda jõdõg yd set Ta;
Lãgõd munt, kus sãbõd,
Az ne lajgõ riekkõ kãdõ tãbõd.

Ku Ta um min jüsõ,
Laz siz küolõg ma
Siesõ, kas tez aigas mūsõ,
Sieda siz ma tiedab ka,
Ku Ta andab yllõ
Jelamist min, ku võib Tãm jüs pilõ.

Kus Ta um min jüsõ,
Um min izamã;
Tãsa, nei iz amsi mūsõ
Minda jettõ Ta ab tã;
Ja ka sieda tiedab
Ma, ku mudi oppijidi lãdab, lãdab.
F. L. v. Hardenberg Novalis
pierrõ

ja
tulbizõst tiemizõst
Üz aigast um tegiz yrgdõt,
tegan iebõd tiedõt tyõd ja
jedsõ pilõbõd ud kyzzimist, mis
tãbõd sãdõ tiedõt.

6. januars pidtõt bazars,
kus kubbõ kuordõt vilã sai
jara mydõt indiz yt kuoda fon-
dõ 296 lettõ. Pãgin azdi vol-
jara mymõst almõl indõ, siest
ku vastajid pũngad, vãjliz pe-
dõks pũolstõ, voltõ tyjalist.
Aga siegid pierast kitõm amad
ändajidõn, kui ka vastajidõn
tienandõkst, ja võtam jõvaks,
mis um sãdõt.

Üz aigast tãb ka üzi
tioutidi ja lüotiksi. Mãd sugud
mãlis nõord ja skuolopijid attõ
yrgõnd vãggõ likkõ ja tiedõ,
laz abtõgõd sãdõ mãd kuoda
nustamist jeddõpon. Ka Riggã jãl-
gabs um suggõn tãmi tioutõ
sãdõ, kuj yt kuoda nustamiz
ãzad attõ.

Ku ni nej, siz ka liv-
listõn entõdõn võidõb tyõ um
tiedõb.

Lãndskievad, ku riõkud eit
piemdõks, ei vel mõtsõ ja riõk
ajgõ aliz kividi. Nãnt um vel
tãm tallõ sãnõst kuoda paikõl.
Tõgald cepla jüsõ ka umat vel
tõgald, mis tãbõd sãdõ viedtõt
kuoda paikõl. Yt jõud um mõt-
lõn nãnt tez talkõdõks ulzõ
vieddõ. Juba pãldin pãlam emdi:
"Volgid siz ka kierdõd ja tul-
gid talkiz, ku lib aiga siepie-
rast, ja ku sãtõ pãldõt."

Az kuoda nustamist, kuj
um lüotõmõst, vonstõb yrgõ, siz
tulbõ sõvvõ pilõb jedsõ sũr
tyõ ja pãgin murtõ. Ama ezmõks
alizkiv panmiz pyvad, kus ama
viõõ pãl um kubsõ volmõst mãd
lõlajidõn. Mingiz aigal se su-
gub, sieda vel pãldin ab võl
kitõ.

Siz juba mulin ma um
entõ nõvvõ kitõn, ku volks sã-
mõst tiõm lõlajid kũor kylas
kemiz Kuresõrõ ja sãld Pãrnõõ.
Pernuõst pierrõ lõlamist rõda-
riekkõks Tallinnõ ja sãl võl-
da kultur kongros pãl. Se riõk
külõb pitka volmõ ja um yj
mier lõmõst. Aga ma siõs sieda
jeddõ pans võib kitõ, ku sõvvõ
Jãppãvad aigal sieda kyl võib
kõrdõl pãnda. Livlizõn Zarinõn
Saunagsciems kylas um uz, sãr
vegiz motorõks lãja missõks
ama sie mier riõk võib jõvist

kādō. Emiņ lālam um lōlajid opatijiz kyzzimi ja kūor jūdijiz kyzzimi, siest ku nūord skuolopatijid attō yļ tēla rīndast jara ja mād czmiz opatijiz Margarete Stalte tiera- yrg ab ēnda vōimist tāmōn nei lālamt tyōdō jeddō vōttō.

Ma kutsub sidsō nūorđi Lielirbe ja sikrags kylist, kust attō ydōkabal kubbō tund lōlajid, ka vōlda vālmōdōn sīe tul- biz sōvvō, tiera rīnda, pyvad lōlgmiz pierast. Pidagid nōvvō ents vailō ja kēligid oppimist yļ lejavōtamōd ja suzpyvad ai- ga tēdō, ku amad nūord attō rīndas kubsō.

Yt jūdō ents pūolstō tieb siēs azas, mis set yd lib tam joudsō.

Yt jūdijī D.V.

Lammekin,

muini Kuramā kōnig.

Vanad kerad nīzōbōd yļ mingiz Kuramā kōnig Lammechinus, kis volji vond amad muinist kurmānikad vālikšiji. Ta um tund- tōb ents lēoptōksōks kardinal Otto nuntsijōks Balduinōks Alnast. Amad kurōd vālikšiji vōlds, Lam- mechinus tei saksadōks kaks sādōksi (yd 28.12.1230. ja tuoiz 17. 1.1231.ā.). Nēsi volto lītōld vōttōs sellist sādīmōkst: amad kurmānikad laskōbōd entsta ris- tō ja tōitabōd kuldō pāvestōn; ne ka tōitabōd tāmōn abtō vas- tō abuskliži suodiksō ja ēnda- bōd kilidi, ku sādōks sēb pidtōd; pāvest tāgiz tōitab kurōdōn i- gabist vāldimōst. Ku Lammechinus um vond tadōl pandōb vālikšiji, nām juba yd siest, ku āmsi vāpsi dokumentis ta sēb nuttōt "Lammechinus Rex," s.u.kōnig Lam- mekin (az mēg byssōm jara latin- kiel lopandōkst).

Pitkō kerrō yļ sīe Kuramā vālikšijiz um keratōn 1935.ā. aikakēra "Tēvijas Sargs" 52.n-rōs keradsepa A.Frantsis. Nāgtub, ku kēra autor mōtlub, ku Lammekin um vond mingi baltōd jūdijī. Ma aga mōtlub, ku iz tam nim ju tapartōb, ku nej ab ūo.

Minnōn nāgtub, ku nim Lam- mekin um vāggō yti nimkōks Lammekeyne sārlist mītologijōs ja nimkōks Lemminkäinen piņņōd my- tologijōs. Az mēg vōtam abpōl līvōkiel etymologijō, siz āza nāgtub, ieb vel sieldimizōks, siest piņņōd lopandōkst - kainon vōi -käinen at mād kiels lītīp- tōd ja nant azmō mādōn um set yks -ki, tānt.p. nūorukainen, s.noorukene ja l.nūorķi, u p. neitokainen, s. neiukene ja l.

neitski, etc. Sieda mikšmōks pānds ja miels piddōs ka sārlist formō, vōib kitō, ku mingi mui- ni Lemminkäinen tāmpizōs līvō- kiels killōks set Lämmeki. Sak- sad sizzōl tulmiz aigal ta vōiz vel killō lammekin. Perri vib- tōks, nāgtub, um ā, kus vōlks vajagli ā, aga, az mēg ka vi- zastiz uskōm vanadōn saksad kō- ratijidōn, siz līvōkiel tūndub ytiži azđi ka mūsi sōnsi (s. jārē ja l. jāra, etc.). Nimmōn Lemminkäinen kūoral piņņōd tūn- dōbōd ka nimmō Lempi. Sieda ma tāks tāntō nimudōks Lembe Vid- zeme līvōkiels ja Lembit sār- listkiels. Nāgtub, ku ka karan- dōd nimud: Līmbi, Lembi, Lembi, etc. lībōd siest kandst - nej iz, vōib vōlda, letkielnikad sō- na "lempis".

Vel vōib kaipōl pānda, ku kūrōd kūoninēciems, s.u. kōrig- kyha, ama kōrkimi aim (Lammekin tagatullid?) um Penikōd aim. Mis aga um letkielkōks "penikis"? Ma sieda ab tēd. Vasti um a- za līvōkielkōks, siest tās "pe- niķi" vōi "pieniki", sārlist "peeni- kene" kuoral, tāntub umit sieda, mis sēb mōtlōtōt letlist sōnaka "sikais".

Kerrō loptōs, ma tāks ki- tō, ku perrist sōnnō Lammekin azas vōikstō kitō fenno-ugrolo- gōd. Ku tānda volkstō kālōnōd seļtō letlist ents kiel abkōks, ma ab ūo kōlōn, set A.Frantsis ents kēras tānda um ristōn nimkōks "Lamekis".

Y.

Ļaz kūolōnd iz ents kūoliņi matagōd.

Vastatōks "M" kōran perizōs Līvliz N-rōs, selliz pēlizkē- ra all um lugdōb aikakēra 6. ja 7. n-ris, pitkald vientōt kēra, mis sōs ama ezmōks sēb suodikstōt vastō sōnnō "āb maks". Se um pōrm tiemi, mis sōs kē- ratijī iz ab nā, ku ka se um Līvōd Yt pyva ylzandōks umbō lējidi līvlizi vīdō ōigiz riek pāl. (vāntl statutidi, ama emiņ §1a ja §2c.).

Ma volji kādkēļi, kerati- ji Līvliz 2.n-rōs yti, ja ja ni toz tuoistiz. - Ab, ka siēs kūozōs ma vel vōib sydamōst tiennō Lielirbō kyla lōlajidōn yļ vāja knassōs tyōs; ka pal- diņ ma ab kiēd, ku ōdōg vol vālmōstōn Līvōd Yt; ka paldiņ ma vōib tapartō, ku min jedst kilub armzistiz rāndakēļ, ja āk yd se rāndakēļ, mis tulab ek- ran pūold, āga ka se rāndakēļ, mis kilub nant sūsti, kiēndōn

um, rōkandōs vastatijiz sōnadōks "tara tēgan" pīlōmōst.

Vastatiji um pīdān ka jōvāks tiera lug min kītīmiži ymmar kīerō, nei nāntōn muitist mōtkōd andōs.

Nei nāgtōksōks, ku ma kēratōb: lōlōd at amu kuldōt ja amu tuntōbōd, siz vastatiji kēratōb, ku ma volji kītōn, ku lōlōd vallid vaneks iend.

Ku ma, nāgtōs, ku ka Līvōd ūt jūdōn um piski interes rāndakiel jumalsōna jūs, kyzub, mits minutō ta um nōvtōn yļ ūd testament ulzō tulmiz, siz vastatiji kītōb, ku ma volji kēratōn, ku sīepierast, ku ūt ab volji nōvtōn yļ testament ulzō ārdamiz, rouvz ab lējid kuldōm jumalsōnō ents kīels J.n.k.

De um sōnad ymmar kīerimi se um muitist mōtkōd sizzōl panmi min kōran.

Kus seļļi metod sāb kōlbatōt, sāl ab maksa emiņ mittō midagid rōkandō; se ama um set seļļi vastatijiz sōnslimi ja timplimi izentsōks, missōs ma jaggō vōttō ab tā.

Siz, vastatiji sieldistiz kītōb ku tuoi, nej siz ka ta, ab sāji aru, mis ma volji mōtlōn.-Risting ab sā aru - ab sā aru, mis sīest, vōib vōlda, ku ma ab ūo kyllōld muoistōb kēratōn. Aga vastatijizōn, algō kyl aru sād, um sōnslōmōst ja tāmōn izentsōks sōnslōs ja timblōs tulbōd siz pāvavallō seļļist ūd tieutōd, ku līvōd siegas ab volji mitytō professort, ab volji ka mūdō kovalt miestō (naistpūolist ab ūot mādlōtōt, um lūotōmōst, ku nānt siegas um siz vel mingi mielkōks), rāndakieldō ab vōjji kajkōks vallō ja rouvsti ab vōjji pātōgōks ajjō, (kas siz kēratiji sīeda tōks?).

Perizōks um lūgdōb, ku ta veitō uskiji, ku vonstōks rāndakieldō yllō piddō ja Līvliz 4.n-rōs ta tapartōb ku līvlist roy ykstiz kuolōb.

Risting, kīen ab ūo uskō ja lūotōkst um jelsō kuolōn.

Līvli, kīen ab ūo uskō ja lūotōkst, ku rāndakēļ ab kad, um kui līvli kuolōn.

Um kēratōt: "Laz kuolōnd iz ents kuolīni matagōd", sīe jaguks ab lāks kōlbatō jelzist līvlist aigakerrō.

Sīekōks ma ents pūolist loptab abkazliz sōnslimiz sīcs azas.

Pīlam Jumalt...

Pīlam Jumalt yļ māf izad, Vanad līvōd, sitkōd, vizad, Kinga kēlmed muinist, undōt Pīlōbōd mād izamāl:

Armō āndag nāntōn Izand, Touvō Tāti, sūr ja veggi - Nāntōn, kis at vōikslōnōd, Nāntōn, kis at lūotōnōd. Lembe Rāndali.

Rāndalist izaizad kēlmed Lūod- ja Vezgōr- Letmāl.

Stud.phil. L.Rudzītis.

Līvōd kyzzimiz tāntōks

Letmā tieudtōkst votsimizōs um vāggō sūr. Ab vōim umit jara un- nō, ku tiera rīnda vōristi kōļš- ti tūndiz mād izamā tāmpist pro- vintsō Vidzeme, ja saggōld iz ama Letmā ja Sarmā kubs, nimu- dōks Livonia (latinkēļ), Līvīnmaa (sārlistkēļ), Līvland (saksakēļ) ja Inflanty, mis um jara riktōt nimst Līflanty (pūolōdkēļ). Amad yllō kītōt sōnad tāntōbōd līv- vōd mā - se um fakt, mis jega tieudtōkst votsijizōn panub mōt- lōm. Um sīepierast sieldō, ku Vidzememāl at jelanōd līvlist, mis tapartōbōd ka mād mā mui- nist krōnikad.

Aga kuj um līvlistōks mui- niz Kuramāl? "No", tēg kītōt, "mō- ju jalam Kurzememāl vel paldī, ja Kurzeme um se iz vana Ku- ramā!" Ōigistiz, aga ni minnōn um kītōmōst, ku vel abkōgiņ tag- gīz, mityks yļ līvlist muiniz Kurzememāl mittō midagid iz tīeda. Amtist mōtkōd vōltō tieudmīedōn yļ rāndalist. Vōltō vel tubamū- līn nānt vailō seļļist, kis mōt- listō, ku ne at sizzōl tuljīd. Sārtutkamōld aga Vidzememāld - vōltō ka mūd, kis votsistō nānt syndimādō ādskuskis kougōn. Amad eglīst votsijid at osagōnōd. Rāndalist tabandōks, nāgtub, um paldīn tabdōt ja Kurzeme līb se ama vapimi līvōd mā Sūrmier aigas.

Kērad ovatōd, mis nīzōbōd Kurzeme muinist ājgast, at vāggō ārad ja sūrīmiz jaguks set obist aigsti. Nej sīe mā muini aiga vōļ kōgiņ vāggō pimdō. Perizōl aigal at akkōnōd tyō jūr Lotmā arkaiologōd (muiniz aiga votsijid) ja sangdō ūd, mis katz Kurzeme muinizt aigō, yr- gub nūzō ja jara jūoksō neme urts tūlizōs aigas. Se algō kyl tāntōg, ku ni ama līb sieldō ja jōvist muoistōb. Vanad aigad a- zad mōg nām ydstyēd set nej, ku kougōnd māgdī tossizōļ aigal. Perizōl aigal Kurzeme mui- nist aigast yks um iend siel-

dōks, muoista, ku rāndalist muini jolamiz territorij um vond jennōkōrd sūrim āb ku se um ni. Joga pāva ūd lieudōkst tulbōd jūr ja nej nānt jolamiz rūim muini lōnag, jedal ja lānd sira pikstub ontsta kītōd arizi ytōluggō kougim jeddōpēdi. Jeddō pēdi liktimi vel tāmpō āb ūo paikōl iend ja nej mityks āb vōi kītō kuj kōgaz ta vel lāb.

Aga kust mōg sio ama sām tieudō? Sieda nīžōbōd mādōn muinist līvōd kēlmad, mis yrgōbōd rōkandō, yrgōbōd sieda tiedō pierrō tuontō aigastō pitkō tukkimist musta mūlda allō! Kūolōnōd izaizad tābōd mādōn nīžō, ku mingizkōrd rāndalist āb ūot vonnōd piskist rānda rouvz, aga muiniz Pūojkurzeme, iz Sydamizkurzeme izandōd ja valiksijid.

Ezmi kēra letlist pressōs, missōs yļ Kurzeme līvlist muiniz aiga vol kylab pitkald kōratōd, nāgtiz ontsta aigakōra "Brīva Zeme" illustrōd jūrpendōks 4.n-rōs, 1933.a. Tām kerati-ji vol letlist arkaiolog H. Riekstins ja tyō pēlikōra kiliz: "Līvōd muini aiga". Sien taga tul 1934.a. "Opatōkst ministrij kūkōra" 7.-8. ja 9.n-ris jara paindōt arkaiolog E.Šturms kēra: "Kurzeme muinisttēdtōkst problemōd(kyzzimist)". 1935.a. sōv-vō nānt kad kēradōn tul jūrō kuolmi "Letlist konversatsij sōnarāntō" 91.n-rōs. Se, nāgtub, um arkaiolog Ņuore tūrgōst. Amad tās yllō kītōd kērad nīžōbōd mādōn pāgin ūzi ja imlōtōksi azdi Kurzeme vansti aigsti. Līv-tōld kubbō vieddōs, nānt nīž um selli: Siedasāniz Kurzememal at lieudtōt yļ amad 19 muinist līvōd kēlmadtarrō ja 2 nānt azad līdamiz kūožō.

Dundaga(ka Dundanga, Duonig, Duonig) kilgōnds muinist līvōd kēlmad at vāldin kouvdōt Uosbirzes kērand ymmārkoušōs. Kēlmad at sydānisti rōdaaigsti, mingist sēbōd lugdōd 800.aigast sāniz pierrō Kristō syndimist. Tāse lieudtōt kēlmad attō jaguks rōnad (krāsmatu kapi), aga jaguks kivid kēlmad-kivid mātālōd(pauguri)5-7m. sūr lōbājgaks. Nānt kuordit um ymmār 1 m. ja nāntōn ytizi muinizi kēlmad fērmī formidi vōiji lieudō ka sārmaļ. Puope(ka Puoip, Puojp, Puojpā) kilgōnds līvōd kēlmad at lieudtōt vēdemuoizō ymmārkoušōs. Nānt formōd ja vannit um selli iz, ku Dundagas lieudtōt kēlmadōn. Vanimist juba at Laidze (ka Laidzō, Laid) kilgōnds lieudtōt

kuolm muinist kēlmadtarrō Lazdipi, Pētsi ja Ruotsezi kērandōd ymmār. Tās at kēlmad yarmisti rōdaaigsti (s.ū. aigsti Kristus syndimiz aiga ymmār) ja nāntōn um sūrimiz jaguks rōnad form. Talsi(ka Talsē) nīn-māg jūs ja Nurmuiža(ka Nurmmuoizō) kilgōnds lieudtōt līvōd kēlmadtaris mōg nām mingist ūdtō kēlmad formō. Sid kēlmadōn um piskist jōvgō kangard form. Lōbājga um 4-11 m., aga kuordit 1,5 m. Kēlmad, kuj sieda nānt sizgļi nāgtub, at obisti rōdaaigsti (9.-12.a.s.p.Kr.). Nej iz 12.a.s. at kaks lībāgi kilgōnds lieudtōt kēlmadtarrō Kalnenieki ja Kīli kērandōd ymmārkoušōs. Kēlmad tās at jōvgō kēlmad, nej iz ku Nurmuižas. Vel ytist jōvgō kēlmad at lieudtōt Piltene (ka Piltan) ja Stende (ka Stēnda, Testende) kilgōndis, ka 12.a.s. Rēnda kilgōnds, ābkougōn Usma jērast, Avuotipi kērand nurmisi um lieudtōt sūr līvōd rōnad kēlmadtara, missōs at kēlmad amsti rōdaaigsti (1.-12.a.s.p.Kr.), mis tapartub, ku tās līvōd ilm vajtaigō at jelanōd Kristus syndimiz aigast saksad sizzōl tulmiz aiga sāniz.

(Lopandōks jeddōpēdi.)

Kūolōn.

Kougōn syndizmāld um lieudōn kēlma mierlainis 23 aigastō vana miermiez Voldemars Zandbergis Mazirbe kylast, kientō 2.januar kū pāvan laint um kuogig pāld jara piezzōn.

Ykskōrd iga riek līb kādōt,
Kyl līb puritōt;
Murud, vājad lībōd nādōt,
Kāndatōt.

Jezus, puritijiz vōta
Siz entš touvōzō,
Nimpierast sāl tānda nuta
Jolamō.

Sampo, laplist puoiski.
(5.jatk.)

"Pāva um jara kystōn!
Pāva um kūolōn!" ōrist amad
lūomōd, ja ama lūodōt verziz
irmst. Aga vaimōd nagrist nej,
ku kybard sadist nāntōn pāst
māzō.

(Jatk jeddōpēdi.)

Ulzāndaji: M. Stalte.

Tuoiniji: K. Stalte.

Adres: Mazirbe. Latvija.